

Momčilo Zečević

SLOVENCİ U POLITICI IZMEĐU DVE JUGOSLOVENSKE DRŽAVE
(29. oktobar—1. decembar 1918)

Predavanje na 20. zborovanju slovenskih zgodovinarjev, Ljubljana, 1.—4. okt. 1980

U slovenačkoj modernoj istoriji novembar mesec 1918. godine, može se smatrati kao vreme odlučujućih istorijskih zbivanja za položaj i razvitak slovenačkog naroda. Ovaj vrlo kratki period, kao završna faza borbe za zajedničku jugoslovensku državu, kako na unutrašnjem jugoslovenskom planu, tako i u politici velikih sila, ispunjen je brojnim i još uvek nedovoljno objašnjenim događajima. Ovakvo stanje u istoriografiji nije nastalo, reklo bi se, zbog nedostatka u vrednosti sakupljenih istorijskih podataka, koliko zbog teškoća oko njihovog objektivnog korišćenja i tumačenja.

U jugoslovenskoj istoriji od 1918. do 1941. godine teško je naći događaje o kojima se toliko kontraverzno govorilo i pisalo kao o novembru 1918. Bliže poznavanje razvitka jugoslovenske države između dva svetska rata ukazuje na razloge i motive ovakvog odnosa prema događajima u novembru 1918. čije se posledice u istoriografiji osećaju sve do danas. Tako, na primer, još uvek se teško afirmiše tumačenje da je jugoslovensko pitanje, po svojoj suštini bilo skup različitih istorijskih interesa i težnji pojedinih naših naroda, kao i činjenice da je ono tek u novembru 1918. prvi put stavljeno na pregovarački sto pred njihove legitimne predstavnike, tj. da su tek tada Slovenci, Hrvati i Srbi iz zemalja bivše Austro-Ugarske ostvarili potpuniju saradnju između svoja dva značajna faktora u borbi za zajedničku državu: političke emigracije i stranaka u zemlji tj. Jugoslovenskog odbora i Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba. Naime, Narodno vijeće, koje se od sredine oktobra 1918. javlja kao formalni i stvarni zastupnik interesa jugoslovenskih naroda iz Austro-Ugarske, prvi put u novembru 1918. usaglašava sa jugoslovenskom političkom emigracijom svoje poglede oko puteva i načina stvaranja Jugoslavije. Tako su se razvojem istorijskih događaja svi putevi, koji su vodili jugoslovenskom zajedništvu, ukrstili na našem prostoru upravo u novembru 1918, da bi već tada neshvaćeni i nerešeni odveli jugoslovensku državu na opasne stranputice, koje je tek socijalistička revolucija uspela da vrati na konstruktivna polazišta jugoslovenske ideje.

Istoriografija o stvaranju jugoslovenske države nije uvek dovoljno računala sa činjenicom da je tek u novembru 1918. ideja o jugoslovenskom zajedništvu prvi put u svome razvoju dobila potrebne tj. objektivne, istorijske uslove za svoje ostvarenje. Rešenja koja su tada nuđena i ugrađivana u novo društvo i državu u velikoj meri uticala su na položaj i dalji razvitak pojedinih jugoslovenskih naroda. Kao i na drugoj strani, tako su težnje i interesi slovenačkog naroda i jugoslovenska politika koju su slovenačke stranke vodile u novembru 1918, višestruko zanimljiviji za istorijsku analizu kao borba Slovenaca za vlastitu nacionalnu afirmaciju i za karakter jugoslovenskog zajedništva. Već tada bile su nagoveštene i mnoge prepreke slobodnom razvitku slovenačkog naroda u novoj državi u ekonomskom, kulturnom i političkom pogledu. Ovaj kratki pregled značajnijih političkih događaja iz borbe Slovenaca za Jugoslaviju, koji su se zbili u novembru 1918 ima za cilj da ukaže na složenost pitanja stvaranja Jugoslovenske države 1. decembra 1918, tj. da istakne neke istraživačke rezultate i tumačenja, koje je ranija građanska istoriografija iz klasnih i nacional-

nih, zatim iz »državnih« i »pedagoških« razloga uspevala da prikrije i zaobide u svom tumačenju politike ujedinjenja.

Propast Austro-Ugarske i proglašenje Države Slovenaca, Hrvata i Srba, Slovenci su pozdravili na velikom narodnom zboru u Ljubljani 29. oktobra 1918. Na parolama i transparentima koje su nošene u velikoj masi od preko 60.000 manifestanata na Kongresnom trgu, klicalo se Wilsonu, Masaryku, Pašiću i Korošću, Trumbiću i Kreku i zahtevana je jedinstvena država svih Jugoslovena.¹ Zanimljivo je da u ovoj, kao i u drugim sličnim manifestacijama koje su tada usledile širom Slovenije, nije bilo reči kojima bi se pozdravljala i srpska dinastija Karađorđevića. Proglašenje države SHS slovenačka javnost je razumela i prihvatila kao čin državnog samoopredeljenja i oslobođenja, kao ostvarenje ideala slovenačkog nacionalnog i teritorijalnog ujedinjenja. I pored činjenice da 29. oktobra 1918. austrijska državna vlast nije bila i formalno likvidirana, manifestacija Slovenaca za zajedničku jugoslovensku državu, označavale su onaj prelomni trenutak, kada su slovenačka i jugoslovenska državnost postale istorijska stvarnost.

Međutim, po ovim manifestacijama bilo je pogrešno isključivo suditi o karakteru i dometu jugoslovenske misli na slovenačkom prostoru, bez prethodne analize istorijskog razvitka jugoslovenske ideje, tj. interesa i zahteva u pogledu obima njene realizacije od strane vodećih političkih snaga u slovenačkim zemljama. Na prvom mestu treba uvažavati činjenicu da je jugoslovenstvo na slovenačkom tlu bilo usko vezano za domaće prilike, tj. administrativnu, ekonomsku, kulturnu i političku podeljenost Slovenaca, koji su se razvijali pod vekovnom nemačkom dominacijom. Zbog toga se jugoslovenska misao u slovenačkim zemljama tada još uvek manifestuje kao nedovoljno definisani osećaj i interes i to ne samo u narodu, već i u okvirima njegovih političkih i kulturnih krugova. Ovo istorijskim razitkom uslovljeno lutanje slovenačke političke misli, od panslavističkih maglovitih osećanja, preko trialističkih kombinacija, vezanih dobrim delom za katolicizam, pa sve do shvatanja o celishodnosti integralnog i unitarističkog jugoslovenstva, iskazivano je u Sloveniji i u novembru 1918.² Bio je to znak još nezavršenog procesa konstituisanja slovenačke nacije.

U Državi SHS, Narodno vijeće SHS, čijem su osnivanju slovenačke stranke, posebno vođe iz najjače Slovenske ljudske stranke, dale osnovni poticaj,³ preuzelo je odmah posle 29. oktobra 1918. sve prerogative rhovne vlasti. Narodno vijeće zahtevalo je poslušnost od pojedinih pokrajinskih vlada koje je ono imenovalo, pri čemu je otpor pružan naročito od slovenačke Narodne vlade, obrazovane 31. oktobra 1918. i to, pre svega, od klerikalaca i socijalista u vladi.⁴ Slovenački liberali iz Jugoslovenske demokratske stranke eksponirali su se već tada kao oruđe Hrvatsko-srpske koalicije

¹ Vid. opširnije: J. Pleterski, Prva odlučitev Slovencev za Jugoslavijo, Ljubljana 1971, 262—267; I. Hribar, Moji spomini, II. del., Ljubljana 1928, 296—303. Zanimljiva je činjenica da su 29. oktobar 1918. kao veliki događaj u istoriji Jugoslovena iz Austro-Ugarske i atmosfera slavlja koja je povodom proglašenja prve jugoslovenske države zahvatila slovenački narod, uticali na pomirenje i udruživanje snaga liberala i klerikalaca u Sloveniji. Ovi, inače, tradicionalni protivnici u borbi za vlast u momentu sticanja nacionalne slobode, našli su za trenutak zajedničke interese i ostvarili saradnju. U tom svetlu mogu se razumeti i reči pohvale koje je liberalni prvak I. Hribar uputio šefu Slovenske ljudske stranke dr A. Korošću u svom govoru okupljenom narodu na Kongresnom trgu u Ljubljani 29. oktobra 1918. »Nažalost — rekao je tom prilikom I. Hribar — danas nema među nama jednoga koga ti, narode moj, najviše voliš i poštuješ. Našega predsednika, našega vođe, apostola jugoslovenstva i prvoborca za našu suverenost, dr Antona Korošča... Jer sasvim je moguće da baš u ovom trenutku raspravlja u Švajcarskoj gde već nekoliko dana boravi, o uslovima za izgradnju naše celokupne države s velikim rodoljubom, predsednikom Jugoslovenskog odbora dr Antonom Trumbićem (burni uskllici — živeo!) i sa genijalnim srpskim predsednikom vlade Pašićem (živeo Pašić!)«. U istom smislu Hribar je hvalio i ostale klerikalne prvake, ljubljanskog biskupa A. B. Jegliča, umrlog J. E. Kreka i dr. Slovenec, 30. oktobra 1918.

² O karakteru jugoslovenske misli kod Slovenaca vid.: M. Zečević Slovenska ljudska stranka i jugoslovensko ujedinjenje, Beograd 1973, 474—476 i dr.

³ Isto, 137—147.

⁴ Pored kritične situacije oko pitanja slovenačkih granica, zatim problema koji su se javljali u vezi sa sređivanjem unutrašnjih prilika u Sloveniji, Narodna vlada u Ljubljani posvećivala je veliku pažnju i svom položaju prema Narodnom vijeću SHS u Zagrebu, pri čemu se odlučno borila za svoju autonomiju i samostalnost. Za česte rasprave oko položaja Narodne vlade i Slovenije prema Narodnom vijeću SHS i Državi SHS, koje su bile na sednicama Narodne vlade i Narodnog sveta, karakteristična je debata

i politike koju je vodio njen lider Svetozar Pribičević. Oni su sproveli volju Koalicije, pomogli su ovoj da zauzme dominirajući položaj u Narodnom vijeću, podržavajući Pribičevićevu politiku negiranja samostalnog značaja nacionalnih vlada. Ovakav stav liberala u Narodnom svetu i u Narodnoj vladi u Ljubljani, kao i u široj javnosti, zaoštrio je pitanje unutrašnje borbe za vlast u Sloveniji, što se nepovoljno odražavalo na borbu Slovenaca u ostvarenju nacionalnih interesa. U novembru 1918. politika slovenačkih građanskih stranaka prema hrvatskim i srpskim strankama u Narodnom vijeću SHS razvila se, već od samog početka u dva osnovna pravca: vodeća SLS borila se za slovenačku samostalnost i autonomiju, dok su slovenački liberali, zbog nemoći na domaćem terenu, podržavali one snage u Hrvatskoj koje su zagovarale centralizam i unitarizam. Time je već u to vreme bila zacrtana osnovna linija unutrašnje političke borbe Slovenaca u staroj Jugoslaviji gotovo sve do njenog sloma.

Jedan od najvažnijih događaja koji je usledio posle proglašenja Države SHS bila je misija klerikalnog prvaka dr A. Korošca u Ženevi i Parizu u toku novembra 1918. Njegova aktivnost u ovo vreme višestruko je zanimljiva i značajna za istoriju ujedinjenja, jer su se s njom u vezi ispoljavale sve one teškoće oko različitog shvatanja i složenosti jugoslovenske ideje, tj. razlike u politici koja je vođena među odlučujućim faktorima ujedinjenja. Po nalogu Narodnog vijeća, kao njegov predsednik, Korošec je otputovao 25 ili 26 oktobra zajedno sa G. Žerjavom i M. Čingrijom i stigao u Ženevu 28 oktobra 1918. sa ciljem da se bliže upozna sa evropskom političkom situacijom i posebno sa problemima oko obrazovanja zajedničke jugoslovenske države.⁵ U ovu misiju Korošec je poslat posle poverljivih dogovora sa S. Pribičevićem,⁶ koji je kao potpredsednik Narodnog vijeća i prvak najače političke grupacije u njemu, takođe trebalo da mu se ubrzo pridruži, što se, međutim, nije dogodilo. Odmah posle odlaska Korošca u Ženevu, bio je izmenjen odnos snaga u Narodnom vijeću u Zagrebu i Pribičević je sa svojim pristalicama preuzeo odlučujuću vlast.

Korošec je u švajcarsku stigao sa vrlo oskudnim znanjima o političkoj situaciji i odnosima između srpske vlade i Jugoslovenskog odbora, te je odmah nastojao da se obavesti o svemu, a naročito o namerama velikih sila prema sudbini Austro-Ugarske. Korošec i njegovi saradnici došli su u Ženevu sa uverenjem da do definitivnog sloma Monarhije i do kraja rata, neće doći pre proleća 1919. godine.⁷ Iz razgovora koje je neposredno po do-

održana 9. novembra 1918. Tom prilikom, kao glavni »arbitar« u žučnoj polemici oko pitanja položaja slovenačke Narodne vlade, isticao se liberalni prvak A. Kramer, koji je inače kao Pribičevićev pouzdanik bio na dužnosti sekretara Narodnog vijeća SHS u Zagrebu. Kramer je tumačio da je stav Predsedništva NV SHS da Narodna vlada u Ljubljani nema kompetencije legislativne i kontrolne vlasti i isticao je da je slovenački Narodni svet »danas samo delegacija stranaka« i da nema nikakvog prenetog ovlašćenja od Narodnog vijeća. Vid.: Zapisnik Predsedstva Narodnog sveta SHS, Ljubljana 9. novembra 1918, Arhiv Slovenije (dalje: AS), Fond Narodnog sveta.

⁵ Dr Gregor Žerjav, kao jedan od prvaka slovenačke liberalne stranke, otputovao je u Ženevu kao sekretar Jugoslovenskog kluba, tj. kao »novinar«, ili, kako ističe F. Erjavec, kao sekretar dr A. Korošca. (F. Erjavec, Autonomistična izjava slov. kulturnih delavaca leta 1921, Zgodovinski zbornik, Buenos Aires 1959, 237), tj. nije bio zvanični predstavnik NV SHS. Melko Čingrija je član Središnjeg odbora NV SHS. F. Šišić, Dokumenti o postanku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1914—1919, Zagreb 1920, 237.

⁶ Bliski odnosi između S. Pribičevića i A. Korošca bili su uspostavljeni već 5. oktobra, kada je A. Korošec u ime delegacije NV SHS pregovarao sa vođama Koalicije oko njihovog ulaska u NV SHS. Odmah posle ovih razgovora A. Korošec je u dogovoru sa S. Pribičevićem otputovao u Beč da u bečkim političkim krugovima izvidi situaciju, o čemu je putem lične i tajne kurtiske veze izveštavao S. Pribičevića. Ovi izveštaji koje je Korošec slao Pribičeviću ubrzali su, po svojoj prilici, ulazak Koalicije u NV SHS. I svoje izveštaje iz Ženeve Narodnom vijeću u Zagrebu Korošec je verovatno slao na ruke S. Pribičevića već ugovorenim putem. Građa o stvaranju jugoslovenske države (I. 1—20. XII 1918), priredili: D. Janković i P. Krizman (dalje: Građa), Beograd 1964, 343, 344; Arhiv Jugoslavije (dalje: AJ), Fond brće Pribičević, dokumenti i zbirke Sv. Pribičevića (mikro-film, neregistrovano). B. Krizman, Stvaranje Jugoslovenske države, Pregled, Sarajevo 1957, knj. 2, br. 11—12, 346. Da se zajedno sa Korošcem očekivao i dolazak S. Pribičevića u Ženevu potvrđuje i izveštaj francuskog poslanika u Bernu koga je ovaj poslao svojoj vladi 28. oktobra 1918. Archives Diplomatiques, Ministère des affaires étrangères, Paris (dalje: AD — Paris), Fond: Europe 1918—1929, Autriche, fol. 105.

⁷ S. Kranjec, Koroščevo predavanje o postanku Jugoslavije (dalje: Koroščevo predavanje), Zgodovinski časopis, 1, XVI, Ljubljana 1962, 224—225. U ovom svom predavanju, održanom 1925. godine u Ljubljani, Korošec je pored ostalog istakao: »Tada smo bili uvereni da će se front slomiti i da će borbe biti okončane 1919. godine. Došlo je prebrzo... A pošto je ipak već sve bilo pošlo nizbrdo, mislili smo da

lasku u Švajcarsku vodio sa srpskim diplomatom M. Jovanovićem (u Bernu) i političarem dr L. Markovićem (u Ženevi), pada u oči činjenica da je Korošec taktizirao, tj. da je neobavešten o situaciji i neupućen o politiku zvanične Srbije, istupao u početku kao pristalica bezuslovnog i centralističkog ujedinjenja. Ta politika bila je u suprotnosti sa pogledima i raspoloženjima u vodstvu SLS i kod naroda u zemlji, a takođe i sa shvatanjima Jugoslovenskog odbora i većeg dela zastupnika u Narodnom vijeću.⁸ Ovakvo držanje Korošca bilo je, po svoj prilici, rezultat razgovora sa dr Benešom u Ženevi 2. novembra 1918, koji mu je uoči očekivanih susreta sa predstavnicima srpske vlade i Jugoslovenskog odbora savetovao približavanje Nikoli Pašiću, tadašnjem predsedniku srpske vlade.⁹ Međutim, čim je ostvario kontakt sa A. Trumbićem i N. Pašićem i upoznao se sa pravim razlozima sukoba među njima oko pitanja jugoslovenskog ujedinjenja, Korošec se vrlo brzo vratilo na svoje stvarne pozicije i poveo svoju politiku. Time e u znatnoj meri pomrslo račune Pašiću i Trumbiću koji su, svaki za sebe, nastojali da ga iskoriste za svoje političke kombinacije.

Međutim, za sagledavanje prave pozicije A. Korošca kao predsednika NV SHS u Ženevi, kao i namera i ciljeva A. Trumbića i N. Pašića, koje su ovi mislili ostvariti u ženevskim pregovorima upravo preko A. Korošca, potrebno je ukazati na razloge promene političkog držanja N. Pašića krajem oktobra i početkom novembra 1918. Svoj raniji čvrsti stav da ne odstupa od Krfske deklaracije u pogledu politike jugoslovenskog ujedinjenja i da ne pravi ustupke A. Trumbiću i Jugoslovenskom odboru, sa kojima je krajem rata sve više dolazio u sukob, N. Pašić počinje da menja upravo posle obrazovanja Narodnog vijeća SHS u Zagrebu. Iz prepiske koju je telegrafskim putem uoči i za vreme ženevskih pregovora vodio sa S. Protićem na Krfu¹⁰ proizilazi da su osnovni razlozi za učešće N. Pašića u ženevskim pregovorima, kao i pristanak na zaključke u Ženevi bili motivisani sledećim: 1. N. Pašić je nastojao na svaki način da spreči da se A. Trumbić i Jugoslovenski odbor pojave na međunarodnoj sceni a posebno na budućoj konferenciji mira kao zastupnici Jugoslovena iz Austro-Ugarske; 2. nastojao je da zadrži primat srpskoj vladi i dinastiji u vođenju jugoslovenske politike; 3. kooptiranjem Jugoslovena, tj. po jednog Hrvata, Srbina i Slovenca u koaliciju srpsku vladu nameravao je da prikaže javnosti spremnost Srbije za konkretnu saradnju sa Jugoslovenskim odborom i time manifestuje međusobnu slogu koje, u stvari, nije bilo; 4. Pašić je nameravao da ovim zadovolji i zahteve srpske opozicije koja je podržavala politiku Jugoslovenskog odbora.

U stvari, politička saradnja između srpske opozicije i Jugoslovenskog odbora prinudila je Pašića na za njega neuobičajene ustupke u ženevskim pregovorima, kojima je on, inače, iskreno nastojao da ostvari jugoslovensko ujedinjenje i da ga »spasi« za neka buduća dogovaranja, jer u tom trenutku, po njegovoj oceni, rešenje jugoslovenskog pitanja bilo je u dubokoj krizi i postajala je ozbiljna pretnja da rezultira dvema odvojenim jugoslovenskim državama. Pojavom A. Korošca u Ženevi ukazala se i Pašiću i Trumbiću nova i neočekivana prilika da svaki za svoje ciljeve dobiju odlučujućeg saveznika. Treba još istaći, da je Pašić protiv svojih shvatanja o postizanju uspeha polovičnim ustupcima Jugoslovenskom odboru i srpskoj

bi bilo dobro kad bismo mogli otići u inostranstvo da bismo uspostavili vezu sa političarima jugoslovenskih suseda», ibid.

⁸ Vid. opširnije: M. Zečević, n. d. 165—168.

⁹ B. Krizman, Jugoslavenski odbor i ženevska konferencija o ujedinjenju 1918. god., Historijski institut Slavonije, Zbornik VII—VIII, Slavonski Brod 1970, 12—13; O razgovoru Beneš-Korošec 2. novembra 1918. izveštava svoju vladu i francuski poslanik u Bernu. A. D. Paris, Fond Europe 1918—1929, Autriche, fol 196.

¹⁰ Deo ove prepiske objavljen je u zborniku Grada, dok se ona u celini čuva u Diplomatskom arhivu Sekretarijata za inostrane poslove (dalje: DA SIP) Fond: Ministarstvo inostranih dela, Političko odeljenje, strogo poverljivo 1918. (Telegrami: br. 148, 150, 153, bb, 185, 190, 195, 203, 205, 208 i dr.).

opoziciji imao, pored ovih, protiv sebe i sve jasniju opstrukciju S. Protića a preko njega i regenta Aleksandra.

U početnoj fazi pregovora u Ženevi, posle prvih detaljnih obaveštenja, Korošec je pristao tek 3. novembra da ovlasti Trumbića i Jugoslovenski odbor da kod savezničkih vlada mogu zastupati Narodno vijeće SHS. Time, međutim, Korošec nije nijednog trenutka dozvolio da bude dovedena u pitanje njegova pozicija zvaničnog izaslanika Narodnog vijeća i Jugoslovena iz Austro-Ugarske, tj. Države SHS. Antagonizam između Trumbića i Korošca, koji je u početku ispoljavan, tokom ženevskih pregovora prerastao je u punu saradnju, jer je protiv politike zvanične Srbije bilo neophodno udružiti snage.

U toku rada Ženevske konferencije, Korošec je bio vrlo aktivan i uticajan. Vešto je lavirao u sukobu između Pašića i Trumbića i brzo se prilagodio neočekivanoj situaciji neposrednih pregovora o stvaranju zajedničke države. Razlike u shvatanjima između Jugoslovenskog odbora i srpske vlade nastojao je da iskoristi za provođenje svojih pogleda o stvaranju zajedničke države i da u tom cilju izbori ona rešenja koja su mu izgledala najcellishodnija. Uveren da stvarno i formalno zastupa Državu SHS, Korošec je vodio politiku koja je u datim uslovima trebalo da obezbedi osnovne interese jugoslovenskih naroda iz Austro-Ugarske, pre svega njihovu samostalnost i ravnopravan položaj u pregovorima sa Kraljevinom Srbijom i drugim faktorima ujedinjenja. Međutim, iz sačuvanih dokumenata u pregovorima u Ženevi, koji svedoče o polarizaciji interesa između srpske vlade i predstavnika Jugoslovena iz zemalja bivše Austro-Ugarske, ali i iznenađujućom spremnošću za kompromisima rešenja u interesu stvaranja zajedničke države, pre svega pada u oči veliko međusobno nepoznavanje i nepoverenje. Koliko su ženevski pregovori bili upravo iz ovih razloga više ad hoc improvizacija, nego, pak, temeljna analiza stanja i raspoloženja, možda najbolje ilustruju zabeleške A. Trumbića koje je ovaj vodio u toku pregovora 6. i 7. novembra.¹¹

Kako za vreme pregovora, tako i posle njih, Korošec je uporno nastojao da Narodno vijeće obaveštava o situaciji kao i da iz Zagreba i Ljubljane dobije potrebne instrukcije za svoj rad. Danas se, međutim, može pouzdano tvrditi da su u ovom pogledu od strane S. Pribićevića i srpske vlade Korošcu pravljene smetnje da njegovi izveštaji ne stignu na upućene adrese, a očekivane instrukcije nisu mu slate.¹² Tako su veze između Korošca sa Zagrebom i Ljubljanom bile onemogućene i on je praktično bio prepušten sam sebi. Stoga se politika koju je vodio u Ženevi, a zatim i u Parizu, može smatrati kao izraz pre svega njegovih vlastitih pogleda, političkih procena položaja, želja i ambicija.

Poznatl zaključci Ženevske konferencije o obrazovanju zajedničke vlade od 12 članova, koji bi bili imenovani od strane Narodnog vijeća SHS i srpske vlade, zatim Deklaracija kojom je objavljeno ujedinjenje jugoslovenskih naroda u zajedničku državu i predviđen način upravljanja njome

¹¹ Trumbićeve zabeleške (zapisnici) sa sednice konferencije o ujedinjenju, Ženeva 6.—7. XI 1918, Grada, 497—505.

¹² U vezi s tim A. Korošec je 1925. godine izjavio: »Čudno nam je izgledalo, jer Trumbić nije na vreme dobio punomoćje, jer druga naša pisma nisu dobili u Zagrebu...« i dalje: »niti u Ženevi niti u Parizu nismo imali nikakvih dodira. O onom što smo činili u Ženevi i u Parizu javljali smo preko srpske delegacije, a ponekad i preko francuske delegacije ako nam srpska nije išla na ruku. Koliko znam, i koliko sam čuo, na zagrebačku adresu je stigao jedan jedini izveštaj, i to izveštaj o obrazovanju ženevske vlade. Svi drugi izveštaji i pisma — sve je to nestalo bez traga« (Korošćevo predavanje, 226—228). O tome da je telegrame delegata NV SHS u Ženevi zadržavao S. Pribićević, ne obelodanivši i ne saopštivši njihov sadržaj Narodnom vijeću, tj. da je Pribićević informacije iz Ženeve krio od ostalih članova NV, izuzev nekih iz svoje najbliže okoline, pišu zagrebački list Hrvatske pučke stranke *Narodna politika* od 16. juna 1928. kao i: I. Horvat u svojoj knjizi *Hrvatska politika u svjetskom ratu, Zagreb 1935, 73*; A. Smith Pavelić, *Dr Ante Trumbić, München 1959, 188*. D. Janković takođe smatra verovatnin ova tvrđenja i kaže: »Pribićević, po svemu izgleda, nije saopštavao Vijeću vesti koje je primao iz Ženeve, a razume se, još manje, informacije i sugestije koje je dobijao iz Beograda«. D. Janković, *Ženevska konferencija o stvaranju jugoslovenske zajednice 1918. godine, Istorija XX veka, Zbornik radova V, Beograd 1963, 225*.

do donošenja ustava,¹³ bili su veliki uspeh politike Korošca i Trumbića. Međutim, upravo deo sporazuma koji je isticao pravo naroda na samoopredeljenju i neprejudiciranje budućeg unutrašnjeg uređenja zajedničke države do sazivanja ustavotvorne skupštine, bili su osnovni razlog da ovaj sporazum odmah propadne. Neposredno po završetku konferencije naglo se menjao odnos snaga između srpskih vladajućih krugova prema Narodnom vijeću SHS, Državi SHS i Jugoslovenskom odboru. Ostvarena je direktna saradnja sa liberalima iz redova Hrvatsko-srpske koalicije, koju su pod uticajem S. Pribićevića odlučno podržali politiku srpske vlade i dvora o brzom i bezuslovnom ujedinjenju. Ovoj politici pogodio je međunarodni i unutrašnji razvoj događaja a pre svega pobjednički pohod srpske vojske preko Save i Drine. Za razliku od političke procene i stava N. Pašića koje je ovaj imao u Ženevi, drugi čovek u tadašnjoj političkoj strukturi Kraljevine Srbije Stojan Protić, u dogovoru sa regentom Aleksandrom, suspendovao je ženevski sporazum i okrenuo tok pregovaranja o ujedinjenju na direktnu liniju između Beograda i Zagreba. Na mogućnost da monarhija i srpska dinastija budu dovedeni u pitanje, zvanična Srbija ispoljila je spremnost da dovede u pitanje integralni koncept jugoslovenskog ujedinjenja. U telegramu koga je uputio sa Krfa 11. novembra N. Pašiću, Protić je, posle uveravanja dobijenih od Tresića-Pavičića, člana Narodnog vijeća SHS, da je Korošec »bez ikakvog većeg značaja« u Narodnom vijeću i da je sva vlast prešla u ruke S. Pribićevića,¹⁴ isticao sledeće: »Nećemo da nam za to (za pregovore o ujedinjenju — M. Z.) bude posrednik Trumbić i ona dvojica (A. Korošec, M. Čingrija — M. Z.), koji su došli u Ženevu. Jugoslovenski odbor za nas više ne postoji kao samostalan činilac. Mi imamo razloga verovati da u Zagrebu ima njih, koji ne misle kao Trumbić...«¹⁵ Istog dana u telegramu kojim je podneo Pašiću ostavku, Protić je naglasio da je za njega zajednička vlada predložena u Ženevi »jedna nakarada od ministarstva kakvog nigde nikad nije bilo« i da je ona izraz nepoverenja lično prema Pašiću i »Srbiji koja nije zaslužila takvo postupanje«. ¹⁶ Svoj pravi motiv za ovakav postupak Protić je otkrio u poruci Korošcu i Čingriji tj. u telegramu koga je poslao J. Jovanović u London 12. novembra, a u kome između ostalog kaže: »O dve stvari nikakvu diskusiju ne dopuštamo: o monarhiji i dinastiji Karađorđevića a svojoj braći izvan Srbije ostavljamo punu slobodu da se oni sami o tome odluče... Ako oni to prime, onda će biti jedinstva državnog i narodnog i biće dobro svima i celom narodu; ako to ne prime i odustanu od Krfske deklaracije biće velika šteta, koju ćemo duboko žaliti, ali onda ćemo ići svaki svojim putem: Srbi sa Srbima, Hrvati i Slovenci sa Hrvatima i Slovencima.«¹⁷

Posle 11. novembra, dana kada je S. Protić svojom ostavkom u vladi N. Pašića iznudio suspenziju ženevskog dogovora, Korošec i Trumbić nastavili su samostalnu akciju kod sila Antante u Parizu. To, međutim, nije imalo uticaja na dalji tok događaja oko stvaranja jugoslovenske države, jer su se oni već tada odvijali u režiji beogradskih i zagrebačkih centralističkih i unitarističkih, u suštini velikosrpskih krugova. Korošec i Trumbić ubrzo su shvatili da se glavna bitka vodi u zemlji, međutim, njihova želja da u njoj učestvuju nije se ostvarila, kao ni njihovo nastojanje da ženevskim sporazumom spreče velikosrpski metod ujedinjenja. Vodeće ličnosti u srpskoj vladi i S. Pribićević znali su da su Trumbić i Korošec gotovo je-

¹³ O Ženevskoj konferenciji 1918. vid. još i: M. Grol, Ženevska konferencija, Ženeva 1918; G. Zerjav, Ženevski pakt, Misel in delo, I, II, 3, Ljubljana 1936; M. Paulova, Jugoslavenski odbor, Zagreb 1925; D. Janković, Još o Ženevskoj konferenciji o stvaranju jugoslovenske zajednice 1918, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, N. Sad 1966; M. Zečević, n. d. 162—184 i dr.

¹⁴ Korošćevo predavanje, 228; M. Paulova, Jugoslavenski odbor, 566.

¹⁵ M. Paulova, n. d. 567, 568; Građa, 554—555.

¹⁶ Građa, 553.

¹⁷ Radikal, 7.—8. januara 1922; Građa, 647.

dine ličnosti koje bi mogle da promene tok događaja u Narodnom vijeću u Zagrebu, pa su se blagovremeno postarali da ovu dvojicu zadrže izvan zemlje sve do proglašenja ujedinjenja 1. decembra 1918. godine.¹⁸

Razvoj događaja oko jugoslovenskog ujedinjenja 1918. bio je tako iznenađujući i brz da ga slovenačke političke stranke i šira javnost nisu mogli pravovremeno slediti. Mnoge značajne vesti stizale su u Ljubljano sa zakašnjenjem od po nekoliko dana i uglavnom su bile nepotpune i netačne. Od slovenačkih političara, posebno onih iz vođstva SLS, Pribičević je skrivao prave informacije i namere. Prva određenija obaveštenja o predstojećem ujedinjenju Države SHS sa Srbijom i Crnom Gorom, slovenačka štampa objavila je tek 2. novembra 1918. Razne odluke Narodnog vijeća, koje su objavljivane u klerikalnoj štampi, bile su bez komentara. Retke i nepouzdana vesti koje su dopirale do Ljubljane o zbivanjima u Ženevi nisu omogućavale zauzimanje jasnijih stavova, već su više doprinosile opštoj konfuziji koja je u redovima političkih stranaka i u slovenačkoj široj javnosti postojala. Naročitu zabunu unosile su informacije da će uređenje buduće jugoslovenske države biti centralističko i monarhističko sa dinastijom Karađorđevića na čelu i da takvu politiku zastupa i A. Korošec.¹⁹ Počev od 11. novembra, kada su ovakve vesti stizale u Ljubljano, klerikalna štampa je odlučno isticala načelno opredeljenje Slovenaca za republiku, iza čega se krio i strah od pravoslavne majorizacije i briga za sudbinu slovenačkih nacionalnih interesa.²⁰ Zahtevi za očuvanje slovenačkog nacionalnog individualiteta, slovenačke kulture i državnopravne autonomije dolazili su sa raznih strana, a osobito iz krugova kulturnih i javnih radnika u Sloveniji.²¹

Za Narodnu vladu i Narodni svet u Ljubljani, sve do pred kraj novembra 1918, jugoslovenska politika bila je vezana pre svega za probleme države koja je već postojala, za Državu SHS, te je čitav praktični rad ovih tela bio usmeren na pitanje uređenja odnosa i položaja Slovenije u njoj. U uverenju da A. Korošec, Narodno vijeće i drugi faktori brinu o tzv. »visokoj« jugoslovenskoj politici, Narodna vlada i Narodni svet brinuli su pre svega

¹⁸ O teškoćama na koje je nailazio prilikom povratka u zemlju krajem novembra 1918. Korošec je u svom predavanju 1925. govorio samo o smetnjama koje su njemu, Cingriji i Zerjavu pravljene u Italiji. Naime, kako ističe Korošec, na putu kroz Italiju (gde su dospeli posle zauzimanja francuske diplomatije — M. Z.) u Veroni su im bili oduzeti pasoši. »Tamo smo čekali dva dana. Nismo znali šta je, telefonirali smo u Rim. Tek to je pomoglo. Potom smo opet dobili svoje putne isprave. Nismo se smeli vratiti u Trst, već smo morali preko Brenera, Inomosta, Beljaka, da bismo stigli u domovinu«. (Korošćevo predavanje, 228). U Arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja u Ljubljani (dalje: A IZDG), u Fondu dr Korošec — Dr Zerjav, sačuvan je dokumenat (propusnica) Vrhovne komande kraljevske italijanske vojske, službe informacija, izdat 24. novembra 1918, kojim se preporučuje italijanskim vojnim vlastima u ratnoj zoni da Korošću, Cingriji i Zerjavu omoguće tj. »olakšaju« putovanje iz Verone preko Trenta u Innsbruck. U propusnici je navedeno da ovi putuju sa srpskim pasošima. Ovaj dokument izdat je na intervenciju savezničke diplomatije i italijanskog ambasadora u Parizu još pre dolaska Korošća, i Zerjava u Veronu, jer su oni iz Pariza pošli tek 26. novembra. Očigledno je da su teškoće o kojima govori A. Korošec nastale posle 27. novembra, tako da su Korošec i Zerjav stigli u Ljubljano tek 2. decembra posle podne. Inače, da je htela, srpska vlada je mogla Korošća i Trumbića prebaciti u Beograd svojim putevima preko Krfa, kojim je obično i slala svoje ljude. Zanimljivo je da je Korošću i Trumbiću bio upućen poziv iz Narodnog vijeća SHS još 20. novembra 1918 da dodu »na referisanje« u Zagreb, ali nema tragova da je ovaj poziv njima stigao. Građa, 624.

¹⁹ Član najužeg vođstva SLS Izidor Cankar zabeležio je u svom notesu da je Dragotin Gustinčič (slovenački socijalista, jedan od pobornika integralnog jugoslovenstva i urednik lista *La Yougoslavie* u Ženevi 1917—1918 — M. Z.) pisao iz Švajcarske »da je Korošec tamo došao kao odlučan centralist i da se sada vraća drukcijie«. A IZDG, Fond Izidorja Cankarja, sig. 1270.

²⁰ Klerikalna štampa je isticala da je monarhija kao oblik državnog uređenja anahronizam, da je iz republikanskog opredeljenja SLS ne izbija mržnja prema Srbima i Srbiji ili pak »zaslužnoj« dinastiji Karađorđevića, već da ono počiva na brizi za budućnost zajedničke države. »Mora svako unapred videti teške unutrašnje borbe koje će se začeti u mladoj državi ako se uvede monarhija«. (Slovenec, 12. novembra 1918). Zahtevi za republikom i federativnim uređenjem jugoslovenske države sve su više isticani u listovima SLS u toku novembra. Ljubljanski biskup A. B. Jeglič zabeležio je u svom Dnevniku 11. novembra 1918, da se vođe SLS boje Srba koje liberali pozivaju u pomoć da zauzmu jugoslovenske pokrajine, jer bi u tom slučaju »izbori za konstituantu bili pod bajonetima Srba i mogli bi pobediti liberali, koji su sve otvorenije za dinastiju Karađorđevića«.

²¹ Zahtev za kulturnom autonomijom slovenačkog naroda u budućoj jugoslovenskoj državi bio je predmet rasprave i Kulturnog odelaka Narodnog sveta u Ljubljani. Dok su liberali bili zadovoljni sa rešenjem ovoga pitanja Krfskom deklaracijom iz 1917. godine, klerikalci su zahtevali veće garancije za očuvanje slovenačke nacionalne kulture. Pokušaj da se na sednicama Kulturnog odelaka 17. i 18. novembra utvrdi i objavi jedna rezolucija programskog karaktera nije uspeo zbog neslaganja liberala i klerikalaca. A. S. N. S. Spisi odelkov, fasc. 3, Zapiski sej Kulturnega odelaka NS; F. Koblar, Slovenska književnost v zadnjih desetih letih, Slovenci v desetletju 1918—1928, Ljubljana 1928, 644—646.

o uređivanju unutrašnje ekonomske i političke situacije u slovenačkim pokrajinama, o problemu okupljanja svih Slovenaca, tj. o slovenačkim granicama i pružanju otpora centralističkim i velikohrvatskim tendencijama koje su iz Narodnog vijeća dolazile.²² U praksi Narodni svet i Narodna vlada u ovo vreme vode svoju potpunu nezavisnu unutrašnju, pa i spoljnu politiku, pri čemu su postignuti zapaženi rezultati u organizaciji vlasti, zakonodavnom radu, zatim u uređivanju ekonomskih odnosa, snabdevanju stanovništva i sl. Ovakav položaj Slovenije u Državi SHS u toku novembra 1918. ocenjivan je docnije kao »realna unija« i početak vlastite slovenačke državnosti.

Dok su se slovenački političari okretali svojim unutrašnjim pitanjima i stranačkim interesima u borbi za vlast, Središnji odbor Narodnog vijeća u Zagrebu rešavao je ključna politička pitanja od značaja za čitavu Državu SHS uglavnom bez konsultacije i saglasnosti za slovenačkim zastupnicima, kako u Narodnom vijeću, tako i u Narodnoj vladi u Ljubljani. Ovoj izolaciji delimično su doprineli samozadovoljstvo koje je zahvatilo slovenačke političare zbog brzog i lakog osvajanja vlasti, kao i nezainteresovanost slovenačkih stranaka za zbivanja u Narodnom vijeću. U praktičnom radu slovenačke stranke su se sve više utapale u međusobne političke obračune u borbi za prestiž u raznim oblastima političkog, ekonomskog i kulturnog života u Sloveniji. Aktivnost u jugoslovenskoj politici svođena je uglavnom na javnu polemiku oko unutrašnjeg uređenja buduće države, dok se o načinu kako da se ujedinjenje postigne skoro i nije govorilo. Klerikalci su se zalagali za »autonomiju«, a socijalisti za »socijalnu republiku«, dok su liberali javno manifestovali svoje opredeljenje za nacionalno jedinstvo i centralizam.²³ Tek posle 19. novembra, kada je ljubljanska vlada dobila od S. Pribičevića izrežirani predlog dalmatinske vlade u kome je zahtevano hitno ujedinjenje sa Srbijom i Crnom Gorom, slovenačke stranke i organi nove vlasti u Sloveniji, počinju poklanjati veću pažnju pitanju ujedinjenja, tj. načinu i postupku za njegovo ostvarenje. Međutim, tada je već bilo kasno da se utiče na politiku Pribičevićevih pristalica u Narodnom vijeću. Vodje SLS, kada su se tek 21. novembra upoznali sa tekstom Ženevskog sporazuma, odlučili su, zajedno sa hrvatskim političarima iz Starčevićeve stranke prava i oko listova »Hrvat« i »Obzor«, da primene taktiku odugovlačenja ujedinjenja u nadi da će se Korošec i Trumbić uskoro vratiti u zemlju.²⁴ Ali ovakav njihov otpor pokazao se kao slaba prepreka Pribičeвиćevoj politici svršenog čina, pa su ubrzo bili prinuđeni da slede tok nastalih događaja. Za razliku od predstavnika SLS, slovenački liberali iz Jugoslovenske demokratske stranke i slovenački socijalisti (koji su imali izvesne ograde oko pitanja monarhističkog oblika vladavine), podržali su predlog dalmatinske vlade, odnosno politiku S. Pribičevića i velikosrpskih krugova. Slovenački liberalni prvaci V. Kukovec i A. Kramer preneglašavali su u svojim istupanjima opasnost od italijanske agresije i zagovarali hitno ujedinjenje u centralizovanu državu u kojoj bi po njima, prirodno, hegemoniju imali »sposobniji«.²⁵

²² Problem hrvatsko-slovenačkih političkih, zatim ekonomskih i kulturnih odnosa, dobijao je dimenziju sukoba već sa obrazovanjem Narodnog vijeća SHS i Države SHS, a naročito je došao do izražaja u prvim godinama posle osnivanja Kraljevine SHS (vid. opširnije: M. Zečević, n. d. 351—358). O tzv. »hrvatskoj hegemoniji« piše i D. Gustinčić u članku: »Dr Antun Korošec«, objavljenom u časopisu *La Yougoslavie*, II-ème An, Nomer 17 et 18, Genève 15 novembre 1918, 297—301. Gustinčić naime smatra da je i izbor A. Korošca za predsednika NV SHS bio ustvari demonstracija hrvatske volje da se Hrvati odreknu »plemenske hegemonije« u jugoslovenskoj državi, tj. Državi SHS.

²³ Polemika između liberala i klerikalaca oko unutrašnjeg uređenja buduće jugoslovenske države, započeta sredinom oktobra 1918. povodom napisa bivšeg kranjskog deželnog glavarera F. Sukljeja »V zaželjeni deželni« (*Slovenec*, 5, 7, 8. i 15. oktobra 1918), nastavljena je i u toku novembra. Osnovno obeležje ove diskusije bilo je sadržano u dva sasvim različita shvatanja: svoj autonomistički koncept SLS je razvijala sve do federativne državne organizacije, dok je slovenačka liberalna buržoazija zahtevala brisanje svih pokrajinskih granica i nacionalni unitarizam. *Slovenec*, 26. oktobra 1918. i dr.

²⁴ F. Šišić, n. d. 270.

²⁵ Grada, 641—642.

U radu tzv. Odbora sedmorice, koji je pripremio poznati Zaključak o ujedinjenju i Naputke za delegate, učestvovao je i predstavnik SLS Izidor Cankar, dok su u 28-člansku delegaciju, koja je bila određena da proglasi ujedinjenje u novu državu, bili, od strane Slovenaca, predloženi odsutni A. Korošec, zatim I. Cankar (SLS), A. Kramer (JDS) i A. Kristan (JSDS). Ovom prilikom zastupnici SLS izrazili su svoju saglasnost sa Zaključkom i Naputkom, čime su praktično već 24. novembra pristali za onu većinu u Narodnom vijeću SHS koja se izjasnila za hitno ujedinjenje.²⁶ Ovaj svoj zaokret vođe SLS pravdale su, u stvari, netačnem i neodređenim izjavama u slovenačkoj javnosti o nekom tobože »privremenom« rešenju, tj. tvrdnjama da je Narodno vijeće »bitno izmenilo prvobitni nacrt dalmatinske zemaljske vlade pa je prihvaćen kompromisni predlog«. Objašnjavajući i pravdajući ovaj zaokret vodjstva SLS, u specijalnom jutarnjem izdanju 25. novembra 1918. glavni partijski organ ove stranke »Slovenec« isticao je da su klerikalne vođe odbile predlog dalmatinske vlade iz demokratskih i republikanskih razloga, a da su zastupnici stranke glasali u Narodnom vijeću za kompromisni predlog za ujedinjenje sa regentom na čelu iz razloga što su »hteli da manifestuju — ne za monarhiju — već za neodložno potpuno ujedinjenje svih Jugoslovena«, koje nalaže teško stanje u jugoslovenskim zemljama. Na kraju list podvlači da se pregovori sa srpskom vladom neće voditi bez učešća A. Korošca i A. Trumbića koji su i formalno izabrani u sastav delegacije za pregovore. Istoga dana, u redovnom izdanju »Slovenec« je objavio uvodnik »Da se razumemo« u kome ponovo zagovara republikanski oblik uređenja zajedničke jugoslovenske države.

Kada je u kasnim večernjim satima 25. novembra u Ljubljani stigla »iznenađujuća« vest da ženevski sporazum više nema važnosti i da je za dalji rad na ujedinjenju merodavna samo odluka Narodnog vijeća od 24. novembra, u vodjstvu SLS zavladala je pometnja, jer se njegova saglasnost, data u Narodnom vijeću dan ranije, zasnivala na uverenju da je ženevski sporazum valjan i da će u pregovorima o stvaranju države u Beogradu učestvovati svi politički faktori uključujući i Jugoslovenski odbor.²⁷ Za odluku S. Pribičevića i njegovih pristalica, donetu 26. novembra kasno uveče, da delegacija Narodnog vijeća izabrana 24. novembra otputuje u Beograd već 27. novembra, slovenački zastupnici u Narodnom vijeću saznali su u Ljubljani tek 27. novembra ujutru, neposredno posle povratka iz Zagreba.²⁸ Istog dana, na sastanku sazvanom na brzu ruku, i pored utilska »da su Slovenci namerno izostavljeni«, odlučeno je da slovenački delegati odmah otputuju u Beograd. Na putu iz Ljubljane za Beograd, u Zagrebu 27. novembra uveče, slovenački delegati iz redova SLS imali su razgovor sa političarima iz Starčevićeve hrvatske stranke prava, njihovim još jedinim preostalim saveznicima i istomišljenicima u pogledu na način i metod ujedinjenja. Starčevićevi su tom prilikom izjavili »da će prihvatiti dinastiju...«²⁹, što je još više uticalo na klerikalne izabranike da svoj stav prilagode realnim političkim prilikama u delegaciji, kako se ne bi našli usamljeni i u opoziciji. Međutim oni su još uvek verovali da će u Beogradu na pregovorima svakako biti Korošec i Trumbić. Na dan 29. novembra, kada su pregovori započeli, »Slovenec« je pisao: »Međutim, moramo reći da očekujemo da će se pregovori vršiti samo sa predstavnicima samog srpskog naroda. Koliko nam je dosad poznato, u Beogradu se nalaze samo dva ministra s regentom; tamo još nema poslanika, niti ostalih članova srpske vlade.

²⁶ U raspravi o predlozima Odbora sedmorice, predstavnik SLS u NV SHS L. Pogačnik izjavio je u ime stranke »da prihvaća potpuno doneseni prijedlog«. Grada, 645.

²⁷ Iznenadjenje u vodjstvu SLS u Ljubljani bilo je utoliko veće jer su iz hrvatske štampe od 23. novembra (gde je prenet vest iz švajcarskog lista *Journal de Genève*, 14. novembra 1918), obavješteni o tobožnjem predstojećem zasjedanju »ženevske« jugoslovenske vlade u Parizu.

²⁸ A. Prepeluh, Pripombe k našim prekratnim dobi, Ljubljana 1938, 183.

²⁹ A. IZDG, Fond iz Cankarja, zabeleška u notesu br. 1270.

Dr Korošec i dr Trumbić još nisu stigli. S kim onda da se vode pregovori?»

Pored A. Kramera koji je sa Pribičevićem već bio u Beogradu, ostali deo slovenačke delegacije stigao je tek 30. novembra, kog dana su učestvovali u sastavljanju teksta poznate Adrese Narodnog vijeća SHS koja je svečano saopštena 1. decembra 1918. godine. U ovakvim okolnostima i na ovaj način, zastupnici iz redova slovenačke najjače stranke — Slovenske ljudske stranke, dali su svoju saglasnost na 1. decembar 1918, što je ubrzo zatim učinila i slovenačka Narodna vlada pozdravnim telegramom regentu Aleksandru.³⁰ Svoj pristanak na ovakav postupak u stvaranju prve zajedničke jugoslovenske države dao je i A. Korošec,³¹ kome je povratak u zemlju bio omogućen tek 2. decembra 1918, tj. onda kada su svi važniji poslovi oko obrazovanja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca bili završeni. Korošec je stigao u Beograd 4. decembra i bio je svečano dočekan kao »predsednik« delegacije koja je u ime Narodnog vijeća proglasila ujedinjenje. Svojom stavom prema događajima od 1. decembra vođa najjače slovenačke političke stranke omogućio je sebi i svojoj stranci dalje učešće u borbi oko podele vlasti u novoj državi. Međutim, za istoriju jugoslovenskog ujedinjenja ostala je nesumnjiva činjenica da je pristanak vodeće političke snage u Sloveniji — Slovenske ljudske stranke — na način kako je stvorena zajednička država, bio iznuden političkom igrom srpske buržoazije i njenog saveznika liberalne buržoazije iz ostalih jugoslovenskih zemalja. Njihov jednostrani akt u novembru 1918. postao je osnova nestabilnosti nove države. Ciljevi dalje borbe svih naprednih nacionalnih snaga u jugoslovenskoj državi bili su sadržani u težnji da ovu organizuju na principima federalizma i ravnopravnosti naroda. U novembru 1918, kao i docnije, slovenački narod dao je u borbi za ostvarenje ovih ideala veliki doprinos. Njegove težnje za slobodnim i samostalnim razvitkom presudno su uticale na vodeće građanske snage u Sloveniji da prihvate i zastupaju slovenački nacionalni program, i ako su povremeno iz vlastitih klasnih interesa u borbi za vlast odstupale od proklamovanih i manifestovanih nacionalnih ciljeva. Klica federalizma, opštim raspoloženjem naroda u Sloveniji posejana u novembru 1918. bila je, zajedno sa sličnim težnjama u drugim jugoslovenskim nacionalnim sredinama, putokaz za budućnost jugoslovenskog zajedništva.

Zusammenfassung

DIE SLOWENEN IN DER POLITIK IN DER ZEIT ZWISCHEN DEN BEIDEN JUGOSLAWISCHEN STAATEN (29. OKT.—1. DEZ. 1918)

Momčilo Zečević

In der Zeit zwischen der Verlautbarung des Staates der Slowenen, Kroaten und Serben und der Königreich SHS im November 1918 befand sich die Idee bezüglich der jugoslawischen Vereinigung in der Schlußphase. Der Autor verweist auf die Hauptereignisse, und auf die Vereinigungspolitik, geführt von dem Nationalrat in Zagreb, Nationalrat in Ljubljana, Jugoslawischen Ausschluß im Exil, der serbischen Regierung und dem Hof, und von den anderen inneren und internationalen Subjekten.

Die Vereinigung am 1. Dez. 1918 wurde ohne Rücksichtnahme der Bedingungen seitens der führenden slowenischen politischen Macht — der Slowenischen Volkspartei durchgeführt. Ihr Einverständnis für die Methode und die Tat selbst wurde durch das politische Spiel der serbischen und liberalen Bourgeoisie in allen jugoslawischen Ländern erzwungen. Ihre einseitige Tat im November 1918 wurde zur Quelle neuer Auseinandersetzungen im neuen Staat.

³⁰ Slovenec, 5. decembra 1918.

³¹ Korošec je već u Ljubljani na sednici Narodne vlade SHS, 2. decembra, istakao da je saglasan sa ujedinjenjem, da nije važno kako su tekli pregovori i kako je došlo do ujedinjenja, već da je najvažnije da je ono postignuto. (Slovenec, 3. decembra 1918). Da bi smirio nezadovoljne vođe SLS i slovenačku javnost, Korošec je dalje isticao da je od srpske vlade, kao i od sila Antante, dobio garancije da će slovenački teritorijalni zahtevi »biti u potpunosti zadovoljeni«. (AS NS, Zapisnik 27. seje, 2. decembra 1918). Na sednici Središnjeg odbora NV SHS u Zagrebu Korošec je izjavio da je saglasan sa odlukama Narodnog vijeća od 24. novembra, kao i da »potpuno odobrava sve što se desilo od kada je otišao iz zemlje, a posebno odobrava Adresu Narodnog vijeća regentu Aleksandru. Izjava prestolonaslednika zadovoljava ga u potpunosti«. Hrvatska riječ, 4. decembra 1918; Slovenec, 5. decembra 1918; vid. opširnije: M. Zečević, n. d. 209—211.